

А.Александровын "Роза" повестым серымыже вудыш каен огыл. Тудын пашаж гоч ятыр ен республикыштына кумдан чапланыше, Шайра кундемын ик шўшпыкшў Роза Рыбакова дене лишкырак палыме лие. Чынжымак, Розан талантше ташлен лекше пашаш вуд гай лийын. Нимогай музыкальный образований деч посна тудо шке йўкшў дене калык чоным савырен. А лийын тиде 50-60 ийлаште. Туге гынат йўкшў але мар-теат радио дене йонгалтеш. Мурын мутшо ден семжат шонаш таратыше улыт. Но мо онайже, кызыт самырык тукым гармонь почеш мурымаш пешыжак колышташ огеш йўрате, утларакшым эстрадым аклат, но Розан йонгалтарыме мурылажым шулен колыштеш. Очыни, тиде ўдырлан пўртўсшак пашаш вуд гай яндар йўкым пўлеклен. А пашаш вуд кеч-могай лончымак шўтен лектеш, шуко жап шке "шўртныж" дене айдеме тукымым куандара.

А.Александров "Роза" повестыштыже Нурмучаш Шайра ялын ковыра ўдыржў, йўратыме йолташыже нерген шарналта. Лач Розак, очыни, тунам Алексей Александровым поэзий ала-нышты кумыланден шоген. Вет йўратымаш шўлыш озаланыме годым, кайык гай чонештыме шўш, тудыжо тўтыра гай шула гын, чон кочым шукуж годым почеламут корныла гыч почын пуэт. Тыгак шочын дыр "Роза", "Аваем, ит вурсо", "Фермыште кас" да моло почеламутлажат.

"Роза" повесть деч вара икмын-яр ий гыч "Почешмут" савыкталт лектеш. Тыштыже автор Розан ешыж дене изиш палдара, изи огыл ве-рым Лисукын образше, Розан ава-жлан, ойыра. Мыйын шонымаште, А.Александров аважын образ-шым утларак-шым чиям кучылтын, почын пуэн. Йылмы-лан пўсў Лисук, чынжымак лўдын-вожыл шогышо лийын

дене пешыжак мутланаш ок йўрате манын ойленит ыле. Но ко-ля-нымашем арам улмаш.

Пачерыш йынтыртымек, омсам изирак капан, илалше ўдырамаш почо. "А мый паша гычат ончы толтым. Неужели от тол, манын шонышым", — мутым тўнале Лидия Ивановна. Озавате тунамак кочкыш чесым погаш тўнале. А мый ончык эртышым. Шижалтеш, ўдырамаш арулыкым йўрата, пўртысў арвер чыла шке верыштыже. Лидия Иванова шочмо ялысе шке

— Михайловна. Ачадаже весе улмаш мо? — йодам мый.

— Уке. Ачанан (ялыште тудым Чапиш Ивуй манит) вес ешыже лийын: кок ўдыржў да Эрик. Мый денем иктанаш Валя, Роза танаш Нина лийын. Ме, икшыве-шамыч, икте-весе деке коштынна. Авам ден тудын пелашыже коклаште шуко кугу шомак лектеден, ялыште манеш-манешат коштын. Роза паспортным налмекше, ача лўмжым вашталтен. Мый авам ом шылтале. Вет илышыште чылажат

Л.И.Рыбакова пелашыже да эргыже дене.

Йоча жап кочо шарнымашымат коден. Ме тунам кочам дене пыр-ля илена ыле. А тудыжо шыде ул-мыж дене ойыртемаштын. Утларак-ше йўын толмекше, йыгышта-

ко ялын качыже Орлов Арка-дий дене возалте. Ты кечын йолташышт шукин погыненит ыле. Август тылзын, Коклас-паслан, Шайра ялыш Звенигово вел сўан тольо. Самырык мужыр эн он-чыч мыйын палыме-ман пачерыштыже илыш, вара шкештат пўртсийым пай-ремлышт. Роза тунам уже музыкальный училищыште ту-неммыжым кудалтен, куколь-ный театрыште пашам ышта ыле. Вет ешым пукшаш окса кўлын. Колымыж деч ончыч Шкетан лўмеш театрыште рек-визиторлан пашам ыштен. Туд-лан рольымат пуэныт ыле, но модынжо гына ыш шуко.

Эн ончычшо нуно сайын илышт, но вараже коклашт гыч-шым пырыс кудал эртыш. Еш илышым пенгыдын кылден шо-гышо кыл, когынышт кокласе йўратымаш ситен огыл, очыни. Коктынат гастроль дене кошты-ныт, икте-весеыштым ушкелены-тат. Тыгай койыш сайыш шу-кен огыл. Роза 1972 ий 8 мар-тыште ўмыр лугыч ош тўна дене чеверласыш.

— Розан эргыже уло вет?

— Туге. Лўмжў Радоми-р. Тудо 1968 ий май тылзыште шо-чын. Кызыт шкежат кум шоч-шан ача. Внутренний паша ми-нистерствыште пашам ышта. Изиж годым, ача-аваже гас-троль дене коштылан кўра, ко-важ дене шукуж годым илен. Аваже колымыж кечын, 8 мар-тыште, лач коваже тудым олаш конден ыле. Тылч вара 4 ий наре ялыште авам дене илыш. Но ачаже ни пенсийым, ни ок-сам ок колто ыле. Тунам авай судыш пуэн. Радомир ачаж дене илаш тўнале. Эн ончыч мый нунын деке чўчыдын кош-тынам, но вараже ачаж дене умылдымаш лекте. Вет Арка-дий Розан нылле кечыжат эр-тен огыл ыле, вес ўдырама-шым конден. Тидлан ынде ятыр жап эртен. Аркадий шукуртак ош тўна дене чеверласен. Но Радомир мемнам монден огыл. Кызытат икте-весе деке уналы-кеш коштына.

Теве тыгай чон почын мутла-нымаш лие Л. И.Рыбакова дене. Эртыше жапым шергалме дене Лида кокайын кумылжат тодыла-те. Тудым умылаш лиеш, вет ли-шыл айдемым йомдарымаш эн шуко, кеч тидлан 30 ий эртен гынат. Жап йогын вўдла шке се-мынже йыргыкта. А айдеме чо-нышто сай шижмаш эрелан ко-деш, ок ўштылат Лидия Иванов-нан шўмжў гыч ала-кунам шоч-мо акажын лиймыже. Шке марий мурызыжым шарна да шарнаш тўналеш шочмо калыкшат.

Тений Розан шочмыжлан 55 ий темеш. Тачат тудо чевер ке-чылан куанен ила ыле гын, ала кумдан палыме артистка лиеш ыле. Но шолын лекше пашаш вуд кенеташте кошкен кайыш...

Л.КИРИЛЛОВА.

Шолын лекше пашаш вўд кенеташте кошкыш

Роза пелашыж дене

огыл. Тидыжым мый лишыл енже-влак дене мутланымек пален налым. Почешмутым луд-мек тыге-чўчеш, пуйто А.Алек-сандров ала-молан тудлан сы-ренат, шке-шыдыжым кагаз лаш-тыкыш кусарен. Ом шылте, ай-деме нерген тўрлыжымат возаш лиеш. Но чонлан келшыше енетын аваж нерген тыге кала-саш онай огыл, шонем. Розан шўжарже, Лида, манмыла, "авам огыт ойыро".

Ты лўмым ушештарышым гын, мутем умбакыже шўэм. Повес-тым лудын лекмеке, моткоч онай ыле мыланем Розан лишыл енже-влак нерген пален налаш. Такшым изишыжым авам да родо-тукымемак каласкаленит. Авам ончычсо, самырык годсо илышыжым пешыжак каласка-лаш ок йўрате. Но икана Розан фотографийжым ужмек, шке шарнымашыже дене мыйымат палдарыш.

Авам Розамыт воктенак иле-ныт, сандене йоча жапышт пыр-ляк эртен манаш лиеш. Ончыч ялыште телевизор лийын огыл. А павай ден чачай ты шотышто пиалан лийыныт. Розат моло ик-шыве-влак семьянак нунын деке лўмын телевизорым ончаш толе-ден. Тудо бойка улмыж дене ой-ыртемаштын, рвезе-влаклат макым пуэн огыл. Кушкын шу-мек, пырля клубыш куржталы-ныт, каче-влак денат палыме лийыныт. Авам Розалан вург-е-мымат южгунам чияш пуэн. А школым тунем лекмеке корнышт ойырлен. Лач южгунам гына ялыште вашлийыныт.

Корамас ялыште Розан Соня кокаже ила. Тудын гоч мурызын шўжарже Лидан адресшым па-лен налым. Телефон дене йын-гыртымек, Лида кокай кў улмем пален налмек, уналыкеш ўжў. Тиде ўжмашым, конешне, шўреш о-жым кодо. Ик кечын Йошкар-Олашке тарванышым. Миен шуым касвелеш гына. Ик сем-ынже лўдыкшат ыле: кузе мыйым вашлийыт? Да адакшым Лидия Ивановна газет пашаж-влак

— Шочмо ялем изинекак коден каенам. Икымше тунуктышем Л.С.Миловинова пеш поро, умы-лен мотышо ўдырамаш ыле. Ту-дак 4 класс деч вара Йошкар-Ола-се интернатыш каяш ойым пуыш. Мыйын шинчам пеш начар ужын, тыглай школышто шинчымашым налаш йўсў лийын. Тыге 5 клас-сым олаште тунемаш тўналым. Мутат уке, эн ончыч моткоч неле ыле, руш йылмын шинчен омыл, сандене тўрлў экшык дене тўкнаш пернен. Но вараже чылалан тунем шуым. Школым тунем лекмеке, Ро-замыт дене икмыняр жап илышым. Тунам тудо марлан лектын ыле, пачерышт лийын, мыйымат тушко прописатлышт. Роза мылам кугу энергыш лийын. Чиен шогалаш вург-е-мымат налын пуэн, окса денат полшен.

Варажым мый витамин заводуш-то ышташ тўналым, общежитий-мат пуышт. Но туштыжо 2 ий гына ышташ логале. 11 классым тунем лекме деч вара шинчам йўршын начареште. Но врач-влак инвалид-ностьюм пуэн огытыл. Начар уж-мемым начальником пален налын. Тудак группым налаш полшыш. Ынде 33 ий УПП ВОС-ышто (со-кыр-влакын обществоштышт) тыршем.

Марлан лектын, ешым поген илаш чонлан келшыше айдеме лий-ын огыл, а самырык жап эртен, сан-дене, шонго велеш энергыш лий-же манын, эргым ыштышым. Ик-мыняр ий гыч мыламаст куан шы-ргыжале — у пўртсийым пайрем-лышым. Ваштарешем пошкудо пўркен шкет йоча-влакым ончен куштен. Юмо пўрен витне, мыла-мат тудо келшен, мыят чонешыже пижынам улмаш. Тыге ме коктын ушнышна. Ынде 30 ий Иван Архи-пович Здолбицкий дене пырля кел-шен илена, — шомак мундыражым рончыла Л.И.Рыбакова.

Лидия Ивановна пеш весела ўды-рамаш, акаж семьянак мураш пеш тале. Ансамбль дене пырля Рос-сийын тўрлў олашкыже концерт дене миен коштын. Паша деч вара хорыштат мураш жапым муэш.

— Лида кокай, а мола-н тыйын ача лўметше Ивановна, а Розан

лиеда. Тудын да ачамын шўмыш-тыжў могай тул лийын палаш йўсў. Адакшым айдеме чоныш пурен он-чалаш огеш лий, лишыл енетат южгунамже тыйым умылен ок-сене. А иктаж-могай йонылышым ыштымек тушманет йывырта-гына. Кўлеш гын, вес семынат савырен манеш-манешым колта. Авам пеш тале ўдырамаш ыле, Ро-заланат тудын койыш-шоктышыжо кусаралтын.

— Йоча годсо жапым шарнал-таш гын...

— Кушто гын тунамсе пагыт? Эх, могай сўрале ыле тунам, уло мо нерген шарналташ. Ме Роза дене кажне пайреман уналыш кош-тына ыле, кокаймыт деке — то Ку-жерыш, то Корамасыш. Нунышт тамле деч тамле сийым пукшеныт. Мыланна когылянна паша мўнгыштў ятырак логалын. Кеч-могай сқмылымат пайлен ыштен-на. Чики пашаш вўд гыч вўдым ну-малмыжак мом шоген. Рашемдем, пўртна келге, тура корем воктен верланен ыле. Корем пундашыш-

Розан эргыже Радомир йочаж дене

те пашаш йоргыктен йоген. Тушеч корем серыш шумеш мый вўд-вара дене вўдым кўзыктем, Роза мўнгыш нумал кая. Акам чоярак лийын. Южгунамже мыйым шелы-нат колта ыле. Тудо эше моткоч кид-пашалан мастар ыле. Тўрлы-мыжым ончен кўранет. Кызытат тўрлымў солыкшо-влакым ончен шарналтем.

Кушкын шумек, камандыш (ту-нам иктаж вере самырык-влак по-гынен, мурын-куштен киеныт) кош-тмо. Эн ончыч мыйым пеленже ок-нал ыле. Авам вурсен налмыж деч вара веле кўнен.

рен. Авам игылтын, йўдым малаш эрыкым пуэн огыл. Тыгайже годым ме пошкудо деке лектын каена ыле.

— Кузерак тый "Роза" повес-тым вашлийыч?

— Повесть савыкталт лекме нер-ген пырля пашам ыштыше ўдыра-маш деч колтым. Пашаште библио-текыш пурен, "Ончыко" журналым налым. Акам шарналтен возымы-жо пеш сай. Но почешмутышто се-рыме дене чылаж годым ом кел-ше.

— Кузе шонет, Роза мола-н Ор-ловым шўм пелашыжлан ойы-рен налын? Вет Алексей Алек-сандровшат тудым йўратен.

— Ыдыр-качым кў шинча... Самы-рык годым шукунжо йонылыш ош-кылым ыштат: икте чонжылан мо-тор сынаным, пояным ойыра але, ўчим ыштен, весе дене еш пыжа-шым чоно. Розамат кокимшо тўшкаш пурташ лиеш. Шўмжў ту-дын Алексей Александров верч йўлен, шонем. Но манеш-манешым чытен кертдеак, очыни, Аркадийым ойырен. Южыжо шоналта дыр, вара мола-н марланже лектын? Калыкыш-те айдеме чон — пычкемыш лук, ма-ныт, сандене муже-даш гына кодеш. Кеч-мо гынат Арка-дий ден Роза икте-весеышт дене кел-шенит, ала-могай шижмашышт лий-ын, очыни.

А лийынже теве кузе: Алексей Александровым кокаже Роза нер-ген тўрлў оккўл манеш-манешым мемнан ялыште колышт коштын. Тудо Роза дене келшымыштлан моткоч тореш лий-

ын. Акам тидын нерген пален нал-мекше, моткоч шыдешкен кудал-тен. "Тетла тўняштыже каче-влак уке улыт мо? Тыгай ниўлан йўрдымў улам мо вара?" — ма-нын ойлен.

Йошкар-Олаште тунеммыж го-дым Орлов дене келшен.

Шарнем, 1965 ийыште ноябрь тылзыште шыже каникуллан мўнгыш мийышым. Розат толын ыле. Акам марлан лекме нерген мутым лукто. Авам "шке палет" манын каласыш. 1966 ийын 6 мартыште Йошкар-Олаште Роза ден Звенигово район Мичи пол-